

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym

Pani Doktor Moniki Kotowskiej

I. Uwagi wprowadzające

Doktor Monika Kotowska w dniu 25 stycznia 2019 r. złożyła wniosek o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego w dziedzinie: nauki prawne, w dyscyplinie: prawo, wskazując Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego jako jednostkę organizacyjną mającą przeprowadzić to postępowanie.

Habilitantka uzyskała stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa na mocy uchwały Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku z dnia 19 grudnia 2008 r. na podstawie rozprawy doktorskiej *Przestępczość nieletnich – aspekty kryminologiczne i prawne*.

Niniejszą ocenę osiągnięć naukowych dr Moniki Kotowskiej przedkładałam w związku z uchwałą Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 2 kwietnia 2019 r., która powołała mnie na recenzenta. O uchwale nie zostałam powiadomiony pismem Dziekana Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego – w przesłanej dokumentacji brak stosownego pisma.

II. Ocena osiągnięcia naukowego - monografii

Kariery kryminalne członków zorganizowanych grup przestępczych,

Wydawnictwo Difin, Warszawa 2019.

1. Wybór tematu

Habilitantka poświęciła swą monografię problematyce karier kryminalnych członków zorganizowanych grup przestępczych. We wprowadzeniu do książki dr Monika Kotowska zaznaczyła, że „kariery kryminalne członków zorganizowanych grup przestępczych to problem mało zbadany na gruncie kryminologii. Przestępczość zorganizowana ze względu na swój

charakter i specyfikę zreszta głównie ludzi dorosłych, natomiast badania dotyczące karier osób dorosłych nie są w kryminologii tak powszechne jak badania karier przestępczych nieletnich i młodocianych (...)” - s. 11. Całość rozważań przedstawionych w monografii jest więc podporządkowana generalnemu założeniu uwytklonemu przez Habilitantkę następująco: „Wyniki badań zagranicznych kryminologów pokazały, że członkowie zorganizowanych grup przestępczych to specyficzna grupa, która nie mieści się w zasięgu tradycyjnych wyników karier przestępczych, co zainspirowało autorkę pracy do podjęcia badań na temat tego, jak powstają i przebiegają kariery członków zorganizowanych grup przestępczych” (s. 13).

Trzeba podkreślić, że tak ujęta i uzasadniona tematyka monografii nie wzbudza żadnych wątpliwości. Zagadnienie tytułowe nie było dotąd przedmiotem szerokich badań, a zatem z pewnością należało mu poświęcić opracowanie monograficzne. Jest to tym bardziej zasadne, gdy zwróci się uwagę na fakt, że wyniki badań w tej kwestii powinny stanowić asumpt do zdiagnozowania skutecznych środków umożliwiających zwalczanie i zapobieganie przestępczości zorganizowanej oraz readaptację społeczną skazanych członków zorganizowanych grup przestępczych (co trafnie akcentuje Autorka na s. 13). Z wymienionych względów należy więc uznać, że wybór tematu monografii był trafny i adekwatny do aktualnych potrzeb społecznych i prawnych.

2. Układ pracy

Autorka ujęła rozważania w siedem rozdziałów poprzedzonych *Wstępem*. Całość rozważań zamykają *Wnioski*. Struktura pracy jest prawidłowa i dobrze wyważona. W rozdziałach: I-III omówiono kwestie teoretycznoprawne, istotne w aspekcie tematyki tytułowej, by w rozdziale IV zaprezentować metodykę przeprowadzonych badań, zaś w rozdziałach V-VII ich wyniki. Ocena zrównoważenia poszczególnych zagadnień, jakie są poruszane w recenzowanej pracy, również jest pozytywna. Autorka zasadnie sięga do wielu wątków i zawsze panuje w sposób dojrzały nad materia i tym samym ułatwia czytelnikowi ogład całości zagadnień. Wykazała się ważną umiejętnością lakonicznego i syntetycznego, a równocześnie trafnego ujęcia tytułów części pracy, zarówno rozdziałów jak i podrozdziałów.

3. Warsztat naukowy

Autorka dowiodła umiejętności należytego wykorzystania dorobku doktryny. Zamieszczony na końcu pracy wykaz literatury pozwala zdefiniować istotny wkład i zaangażowanie Autorki w przygotowanie swej książki. W tym wykazie znalazły się 453

pozycje z zakresu literatury przedmiotu. Zestaw pozycji bibliograficznych należy określić jako satysfakcjonujący. Co bardzo ważne, Habilitantka wykorzystała 127 prac w językach obcych (1 w języku niemieckim i 126 w języku angielskim) i uzyskała w ten sposób szeroką orientację w omawianej przezeń tematyce.

4. Strona formalna

Sposób argumentacji jest rzeczowy, a forma wypowiedzi – komunikatywna i zwięzła. Redakcja recenzowanej dysertacji jest na ogół bardzo dobra. Formę konstruowania przypisów też należy ocenić pozytywnie, gdyż dowodzi prawidłowości przyjętych reguł i konsekwencji w zakresie zastosowanego systemu zapisu źródeł bibliograficznych.

5. Ocena merytoryczna

Rozdział I recenzowanej pracy został zacytowany: *Wprowadzenie do zjawiska przestępczości zorganizowanej*. W ramach wprowadzenia w tematykę tytułową omówiono: kontrowersje związane z definicją przestępczości zorganizowanej i kryteriami jej wyodrębnienia, genezę zjawiska przestępczości zorganizowanej, rodzaje przestępczości zorganizowanej i podział zorganizowanych grup przestępczych, współczesne jej przejawy oraz ograniczenia występujące w badaniach prowadzonych w tej materii. Bez wątplenia te kwestie stanowią punkt wyjścia dla późniejszej, szczegółowej analizy problematyki tytułowej. Autorka bardzo dobrze wywiązała się z zadań, jakie w tym rozdziale sobie postawiła. Rozważania są prowadzone z dobrą znajomością tematyki tytułowej i obejmują wszystkie te kwestie, które znaleźć się tutaj powinny.

Autorka dokonała przeglądu definicji dotyczących przestępczości zorganizowanej, ale tok wywodów w tej kwestii zdaje się wszak wskazywać, że zabrakło Jej jednoznacznej deklaracji, do której z przedstawionych definicji się przychyła (s. 20-22). Z kolei na s. 31 zaakcentowano, że najczęściej funkcjonującą klasyfikacją jest podział zorganizowanych grup przestępczych na te o charakterze kryminalnym, narkotykowym, gospodarczym i multiprzestępczym, przyjmując ten podział na użytek recenzowanej pracy. Nie jest to jednak podział rozłączny, co mogło stanowić podstawę do podjęcia przez Habilitantkę próby wyodrębnienia własnej klasyfikacji.

Rozdział II został poświęcony działalności zorganizowanych grup przestępczych z perspektywy normatywnej. W aspekcie tej problematyki zaprezentowano zasady

odpowiedzialności za udział w zorganizowanej grupie przestępczej lub związku mającym na celu popełnianie przestępstw, instytucje prawne ułatwiające ściganie przestępczości zorganizowanej oraz status członków zorganizowanych grup przestępczych z punktu widzenia prawa karnego wykonawczego. Rozważania są interesujące i znajdują należyte odbicie w dorobku doktryny. Jedyne zastrzeżenie można zgłosić pod adresem tytułu pkt 2 (*Karnomaterialne instytucje ułatwiające proces ścigania przestępczości zorganizowanej*), gdyż skoro Autorka trafnie sięga do instytucji świadka koronnego o wyrażonych korzeniach karnoprosesowych, wspomniany tytuł nie powinien ograniczać się do sfery prawa materialnego.

Rozdział III zawiera przegląd karier przestępczych na tle dorobku kryminologii rozwojowej. Habilitantka zaprezentowała najpierw kwestie wstępne (czynniki ryzyka i czynniki chroniące przed przestępczością, trajektorie i punkty zwrotne, przerwy w działalności przestępczej i odstąpienie od przestępczości), by w dalszym toku rozważań wyeksponować definicję kariery przestępczej i przestępcy z karierą, genezę i rozwój zainteresowania tą problematyką na świecie, główne założenia teoretyczne i dorobek badań w tym zakresie i aby w końcowych fragmentach tego rozdziału przejść do przedstawienia problematyki karier kryminalnych w polskich badaniach kryminologicznych oraz stanu badań w tym aspekcie odnośnie do członków zorganizowanych grup przestępczych. Autorka omawia tutaj kwestie o istotnym znaczeniu dla problematyki tytułowej, co znalazło należyte odzwierciedlenie w zakresie prowadzonych wywodów. Rozdział III jest solidnie napisany, z uchwyceniem istoty jego tematyki.

W rozdziale IV Autorka omówiła *Metodykę badań własnych karier kryminalnych członków zorganizowanych grup przestępczych*. W aspekcie tej tematyki Autorka na samym początku prezentuje przedmiot, cel i zakres badań oraz przyjęte hipotezy badawcze (s. 138-141). Przedstawione w tym zakresie przez Habilitantkę założenia zasługują na aprobatę. Zastrzeżeń nie wzbudzają także przyjęte metody (wywiad i sondaż diagnostyczny), techniki (indywidualny wywiad pogłębiony i badanie dokumentacji akt skazanego) i narzędzia badawcze. Nie budzi wątpliwości uzasadnienie wielkości próby badawczej i jej doboru (osoby prawomocnie skazane z art. 258 k.k., które od października 2012 r. do grudnia 2017 r. odbywały karę pozbawienia wolności w wybranych zakładach karnych lub aresztach śledczych). Autorka zapoznała ponadto czytelnika z organizacją i przebiegiem badań oraz z ograniczeniami, jakie w tej materii się pojawiają.

Przedmiotem analiz w rozdziale V Autorka uczyniła *Charakterystykę członków zorganizowanych grup przestępczych*. Ta kwestia została poddana analizie przez pryzmat wyników badań przeprowadzonych przez Autorkę, z jednoczesnym ukazaniem szerszego kontekstu w odniesieniu do różnych wątków, poprzez odwołanie się do dorobku doktryny. W podobnym schemacie, całkowicie uprawnionym i logicznym, są utrzymane także rozdziały VI i VII, dotyczące odpowiednio *Charakterystyki karier kryminalnych członków zorganizowanych grup przestępczych* oraz *Funkcjonowania w zakładzie karnym oraz planów na przyszłość członków zorganizowanych grup przestępczych*. Habilitantka skoncentrowała zatem swą uwagę na charakterystyce badanych z uwzględnieniem: rodzaju prowadzonej przez nich działalności przestępczej, ich danych osobopoznawczych, właściwości psychofizycznych, motywacji składającej do udziału w zorganizowanej grupie przestępczej. Scharakteryzowała ponadto kariery kryminalne pod kątem ich podłoża (środowisko rodzinne, szkolne i społeczne), a także dynamiki (początek, przebieg, punkty zwrotne sprzyjające porzuceniu kariery tego rodzaju, odstąpienie od działalności przestępczej), a poza tym uwzględniła badanych nieplanujących zakończenia kariery kryminalnej. Referując zagadnienie funkcjonowania badanych w zakładzie karnym oraz ich plany na przyszłość, Habilitantka omówiła takie kwestie jak: rodzaj i typ zakładu karnego, system odbywania kary pozbawienia wolności, środki oddziaływania penitencjarnego, udział w „podkulturze więziennej”, postawa badanych wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej i innych skazanych, odbiór kary pozbawienia wolności przez badanych, ich stosunek do popełnionych przestępstw, plany i perspektywy na przyszłość. Wywody bez wątplenia mają charakter rzetelny i wnikliwy i są prowadzone z pełnym uwzględnieniem złożoności tematyki tych rozdziałów. Rozważania są trafne merytorycznie i zostały ujęte w ramy kompetentnej analizy popartej odpowiednimi wnioskami.

Reasumując, monografia dr Moniki Kotowskiej zasługuje na recenzję pozytywną. Stanowi udane ujęcie tematyki, która wymagała całościowego opracowania uwzględniającego badania empiryczne. Przedstawiona do recenzji praca ma charakter innowacyjny, zawierając rozstrzygnięcie i uporządkowanie wielu relewantnych na tym tle problemów i kwestii. Należy mocno wypunktować znaczne zaangażowanie Autorki w przygotowanie i napisanie tej książki.

III. Ocena pozostałego dorobku naukowego, dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej Habilitantki

1. Pozostały dorobek naukowy

Dorobek naukowy Habilitantki po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych obejmuje 69 publikacji. Obok zrecenzowanej wyżej książki z 2019 r. mieszczą się w nim także inne, liczne opracowania. Trzeba bowiem wskazać na 21 artykułów opublikowanych w czasopiśmie naukowych, 45 artykułów o charakterze rozdziałów w monografiach wieloautorских oraz 2 recenzje.

W swych publikacjach Habilitantka poruszała różne zagadnienia badawcze. Zasadniczy wątek jaki przewija się w Jej publikacjach, dotyczy przestępczości nieletnich oraz prawnych aspektów odpowiedzialności nieletnich za czyny karalne. Istotne miejsce zajmują także publikacje poświęcone polityce kryminalnej. Trzecia ważna płaszczyzna badawcza obejmuje kwestie związane z przestępczością zorganizowaną. Zwracając ponadto uwagę na publikacje dotyczące zjawiska prostytucji w ujęciu prawnokarnym i kryminologicznym. Autorka ma na swoim koncie kilka publikacji dotyczących – w tożsamym ujęciu - ochrony środowiska i ochrony zwierząt. Habilitantka opublikowała także opracowania z zakresu procesu karnego czy prawa pracy.

Analiza tak ukształtowanego dorobku wypada pozytywnie. Dorobek Habilitantki jest poważny pod względem liczbowym, a poza tym mocno zróżnicowany tematycznie. Habilitantka poruszała w swych publikacjach tematy ważne tak z jednostkowego jak i społecznego punktu widzenia.

Pewne wątpliwości można zgłosić pod adresem miejsc publikacji. Jeśli chodzi o artykuły w czasopiśmie, to Autorka publikowała głównie w „Przeglądzie Policyjnym” i „Studiach Prawnoustrojowych”. Absolutnie nie neguję wartości i oddziaływania tych kwartalników w środowisku teoretyków i praktyków, wręcz przeciwnie: te czasopisma mają ugruntowaną pozycję na rynku wydawniczym, nie mówiąc o tym, że od wielu lat są także punktowane. Jednakowoż wypada trochę żałować, że Habilitantka nie zdecydowała się na publikacje także w innych czasopiśmie prawniczych uznanych w kraju, wiodących, istotnych itd. Artykuły stanowiące niesamoistne części (rozdziały) prac zbiorowych były jednak na ogół

publikowane w prestiżowych wydawnictwach. Zastrzeżenia może z kolei wzbudzać zbyt duża liczba publikacji we współautorstwie (30 artykułów we współautorstwie w ramach ogólnej liczby 69 ocenianych publikacji).

Powyższe zastrzeżenie jest jednak zniwelowane przez fakt, że dorobek naukowy Habilitantki zasługuje na uznanie pod względem jakościowym. Jej publikacje to wartościowe opracowania, zawierające rzetelną i interesującą analizę poruszanych w nich wątków i problemów.

2. Dorobek dydaktyczny

Dr Monika Kotowska od 2009 r. jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Kryminologii i Polityki Kryminalnej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Prowadzi tam zajęcia m.in. z kryminologii, wiktymologii, prawa karnego, prawa wykroczeń. W każdym razie lista przedmiotów prowadzonych przez Habilitantkę jest dość rozległa, a nawet imponująca (pełny wykaz – załącznik nr 4). W dokumentacji załączonej do wniosku Habilitantki zawarta jest też wzmianka o pełnieniu przez nią funkcji promotora prac dyplomowych. Do końca 2018 r. wypromowała Ona około 50 licencjatów.

3. Dorobek popularyzatorski i współpraca międzynarodowa

W ramach działalności popularyzującej naukę i wiedzę trzeba wskazać na aktywność Habilitantki w mediach, a także na udział w komisjach konkursowych w ramach poszczególnych edycji Konkursu Wiedzy z Kryminologii.

Lista konferencji Habilitantki jest rozległa. Habilitantka wzięła udział w 45 konferencjach, w tym trzynastcie razy uczestniczyła w konferencji międzynarodowej. Dziewięć razy wygłosiła referat na konferencji międzynarodowej i trzynastcie razy na konferencji ogólnopolskiej.

Warto podkreślić, że Habilitantka dwa razy uczestniczyła w programie Erasmus Plus „Staff mobility for teaching”, w ramach którego wygłosiła wykłady z zakresu problematyki ofiar przestępstw i sytuacji prawnej pokrzywdzonego oraz przestępczości zorganizowanej na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Sewilli.

Dokonując ogólnej oceny pozostałego dorobku naukowego, dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz w zakresie współpracy międzynarodowej Habilitantki, należy w pierwszej kolejności zaakcentować, że Jej dorobek naukowy niewątpliwie jest znaczący.

Aktywność naukowa Habilitantki bez wątpienia zasługuje na uznanie. Co się tyczy aspektu dydaktycznego, popularyzatorskiego i międzynarodowego, także w tym zakresie ocena wypada pozytywnie.

IV. Konkluzja

Podsumowując przedstawione wyżej oceny, stwierdzam, że doktor Monika Kotowska po otrzymaniu stopnia naukowego doktora nauk prawnych wniosła znaczny wkład w rozwój badań z zakresu kryminologii, czy w ogóle nauk penalnych oraz wykazała się istotną aktywnością naukową.

Stwierdzam, że zarówno dorobek naukowy dr Moniki Kotowskiej, jak i przedstawiona przez Nią rozprawa habilitacyjna spełniają wymogi, jakie kandydatom do uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego stawia przepis art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytułach naukowych oraz o stopniach i tytułach w zakresie sztuki, w brzmieniu obowiązującym w chwili wszczęcia postępowania habilitacyjnego (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1789).

Radosław Koper